

Lidia Wollman

Muzyka wczesnego dzieciństwa a przygotowanie zawodowe nauczyciela

Wartości w muzyce 1, 192-200

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lidia Wollman

Uniwersytet Śląski
Katowice

Muzyka wczesnego dzieciństwa a przygotowanie zawodowe nauczyciela

Wprowadzenie

Sztuka w różnych jej aspektach towarzyszy człowiekowi od początku jego istnienia. Jest sposobem porozumiewania się ludzi, przekazem emocji, rozrywką, terapią, wytechnieniem. „Coraz liczniejsze i coraz bardziej pogłębione refleksje na temat roli sztuki w życiu człowieka prowadzą do istotnych dla koncepcji człowieczeństwa stwierdzeń:

1. **Sztuka dostarcza człowiekowi satysfakcji estetycznej potrzebnej po prostu do istnienia i rozwoju.** Brak tej satysfakcji prowadzi do trwałych zaburzeń psychicznych i staje się przyczyną nerwic. Jej zaspokojenie może wywołać efekt terapeutyczny, a z pewnością przywraca równowagę psychiczną, na wyższym osobowo poziomie.

2. Doświadczenie estetyczne ma charakter dwoisty, z jednej strony jest doświadczeniem autonomicznym i samowystarczalnym, zapewniającym pełną satysfakcję, może jednak — i na tym polega jego znaczenie kształcące — wzbogacać człowieka o nowe jakości życia, o nowe wymiary człowieczeństwa.

3. Sztuka stanowi podstawę myślenia w sposób osobisty, niedyskursywny, jest źródłem wiedzy, zwłaszcza w zakresie norm, ideałów i treści humanistycznych.

4. **Sztuka czyni człowieka twórczym i otwartym, kształtuje nie tylko wiedzę osobistą, lecz także „inteligencję jakościową”¹.**

¹ I. Wojnar: *Sztuka jako „podręcznik życia”*. Warszawa 1984, s. 181.

Dzisiejszy świat postrzegany jako globalna wioska, postrzegany przez pryzmat konsumpcyjnych postaw kształtowanych już od dzieciństwa bywa przez niektórych odbierany jako świat intelektualnej i duchowej pustki albo chaosu, w którym trudno się odnaleźć. **Świat XXI wieku coraz częściej wymaga od nas bliższego zainteresowania się sztuką w poszukiwaniu harmonii istnienia.** Wzrost agresji i przemocy obserwowanej już od najmłodszych lat, nawet w przedszkolu, a także komercjalizacja, zanik autorytetów i wartości oraz ogromne przyspieszenie są podłożem wyalienowania współczesnego człowieka. Człowiek „zagubił się” w ofertach współczesnego świata, brakuje mu czasu na refleksję i sposobów czynienia z siebie Człowieka. Jednym z tych sposobów może być kontakt ze sztuką, rozumiany jako wychowanie estetyczne dziecka od najmłodszych lat jego życia. **Sztuka prowadzi m.in. do rozpoznawania wartości i ich kształtowania; poprzez odbiór czy realizację własnego dzieła młody człowiek ma okazję kształtować siebie w humanistycznym wymiarze.** Potrzebuje do tego mądrego i wrażliwego mistrza (rodzica, nauczyciela), który ukaże mu nieograniczone możliwości realizacji siebie poprzez sztukę oraz stanie się „tłumaczem” i przewodnikiem po złożonym świecie sztuki.

Znaczenie muzyki w życiu dziecka

Każdemu dziecku potrzebna jest muzyka. Świadczą o tym obserwacje dzieci zajętych zabawą, które często sobie coś nucą, wspólnie śpiewają lub wystukują różne rytmy patykiem czy klockiem. Bywa, że wsłuchują się w muzykę płynącą obok, nieruchomieją lub kołyszą się w jej rytm, poddając się spontanicznej relaksacji. Małe dziecko uwielbia wszelkiego rodzaju muzykowanie, tworzy własne instrumenty (z pudełka zapalek i gumki, puszek wypełnionej grochem, patyczków, pokrywek garnków itp.), które potem twórczo wykorzystuje. Dziecku potrzebna jest muzyka i należy tworzyć mu jak najwięcej okazji do jej słuchania, przeżywania, tworzenia i odtwarzania w różnorodny sposób śpiewem, tańcem, grą, a nawet rysunkiem. „Dziecko szuka w muzyce przede wszystkim pewnego rodzaju podniety, w przypadku czynnego stosunku (np. przez śpiewanie) czyni z muzyki teren wyładowania swej energii, swych doznań i uczuć. Czyni to przeważnie podświadomie”².

Muzyka wiąże się z emocjami, tworzy je, porusza, wyzwala, przekazuje. Nie można o tym zapominać w doborze właściwej muzyki do słuchania. Można dzięki temu wyzwolić aktywność dziecka lub uspokoić je, można pomóc mu w przeżywaniu smutku, ale i radości. Dzięki odpowiednio dobranej muzyce wprowadzamy dziecko w bogaty świat wartości i uczymy je przeżywania.

² T. Natanson: *Wstęp do nauki o muzykoterapii*. Warszawa 1979, s. 94.

Rodzina daje dziecku pierwsze wzory zachowań. Dziecko wychowywane ze śpiewem matki, wśród dźwięków muzyki klasycznej chętniej poszukuje potem takich wrażeń i rozwija swój słuch muzyczny oraz wrażliwość. Kołysanki matki uspokajają je, dają poczucie bezpieczeństwa, a głośna popularna muzyka powoduje niepokój, czasem płacz. Jeśli w rodzinie jest miejsce na kulturę, na czytanie dzieciom bajek, opowiadania o tradycjach rodzinnych czy jej historii, czas na wspólne muzykowanie czy śpiewanie nie tylko kołęd w czasie świąt, gdy jest czas na wspólne wyjście do teatru, opery czy na koncert do filharmonii, a więc gdy sami rodzice mają takie pasje, to jest wielce prawdopodobnym, że przekażą je także swym dzieciom, podsycając w nich głód obcowania z kulturą w przyszłości. Rodzina muzykalna ma większe szanse na rozwój podobnej wrażliwości muzycznej u swego dziecka.

Co jednak wtedy, gdy rodzice takich pasji nie mają? Gdy w domu nie ma książek, dominuje telewizyjny dramat seriali, a muzyka brzmi jedynie z radia i to nie zawsze jest „najwyższych lotów”? Wówczas edukacja instytucjonalna może uratować w dziecku wrażliwość na kulturę i sztukę człowieka.

Ponieważ nie w każdej rodzinie są tradycje korzystania z kultury, dlatego **przedszkole i szkoła powinny być tymi miejscami, gdzie dziecko ma okazję poznać wszelkie rodzaje twórczości artystycznej, ale nie tylko poznać, także doświadczyć ich, zachwycić się nimi, odkryć coś dla siebie.** Dlatego dużym błędem było wycofanie zajęć pozalekcyjnych ze szkół, w trakcie których można było prowadzić różnego typu spotkania z kulturą jak np. koło plastyczne, muzyczne, teatralne itp. Uczniowie mieli okazję rozwijać swoje talenty, rozszerzać wiedzę o przedmiocie ich zainteresowań. Dziś niewiele z tych zajęć pozostało, choć wciąż są jeszcze nauczyciele, którzy mimo braku zapłaty za ich dodatkowy czas organizują dla swych uczniów różnorodne zajęcia pozalekcyjne.

Mimo istnienia w programach przedmiotów muzyka, plastyka czy sztuka, wielu nauczycieli traktuje je marginalnie. W edukacji zintegrowanej, gdy przedmiot muzyka został zlikwidowany, zajęcia muzyczne mogą „przeplatać” inne treści, jednak słabo przygotowani do ich realizacji nauczyciele lekceważą znaczenie szerokiego kontaktu dziecka z muzyką, który może pomóc odkryć dziecku swoje uzdolnienia, ale nie tylko. Uwrażliwianie dziecka na muzykę sprzyja jego ogólnemu rozwojowi, kształtując poza uzdolnieniami muzycznymi sferę poznawczą, społeczną, a przede wszystkim emocjonalną.

Ponieważ „naukowiec udowodnił ponad wszelką wątpliwość, że około pięćdziesięciu procent naszej zdolności uczenia się rozwija się do czwartego roku życia, a dalsze trzydzieści procent przed ukończeniem ósmego”³, to w tym okresie właśnie powinno się jak najszerzej stymulować rozwój dziecka także poprzez muzykę i szeroko pojętą sztukę.

³ B.S. Bloom: *Stability and Change*. In: *Human Characteristics*. Za: G. Dryden, J. Vos: *Rewolucja w uczeniu*. Przekł. B. Józwiak. Poznań 2000, s. 227.

W przedszkolu, gdzie podstawową działalnością dziecka jest zabawa, nauczyciel powinien umiejętnie wplatać w jej treść muzykę, wykorzystując naturalne zainteresowania dziecka. Zatem inspirowanie zabaw muzyką, a także podążanie za zainteresowaniem i aktywnością dziecka podczas jej słuchania, pomoże wrażliwemu nauczycielowi odpowiednio stymulować dziecko do odkrywania wartości muzyki.

Stąd ogromna rola nauczycieli, ich świadomości znaczenia kultury i sztuki w życiu dziecka. Wiele pomysłów do zajęć oraz refleksji na temat roli sztuki i muzyki w życiu dziecka znajdziemy w książce pod redakcją Bronisławy Dymary *Dziecko w świecie sztuki* oraz *Dziecko w świecie muzyki*⁴. Tam wiedza teoretyczna przeplata się z praktyczną jej realizacją, a dziecko pojmowane jest jako twórczy podmiot działalności twórczego nauczyciela.

Realizacja edukacji muzycznej przez nauczycieli – stan badań

Nauczyciel powinien dziś być inspiratorem twórczej działalności uczniów, stymulować ich rozwój i twórczą aktywność, organizować do niej warunki i rozbudzać motywację. Musi on jednak posiadać wyobraźnię i wrażliwość, które są mu potrzebne po to, by „zarazić” swoich wychowanków pasją nie tylko poznawania i doświadczania, ale i tworzenia.

„Współczesny nauczyciel muzyki powinien realizować część programu szeroko rozumianego wychowania estetycznego, w którym możemy wyróżnić wychowanie filmowe, literackie, teatralne, plastyczne i właśnie wychowanie muzyczne, którego treści programowe, cele, formy i metody zostały ujęte w działach:

- odtwarzanie muzyki (śpiew i ćwiczenia mowy, gra na instrumentach, ruch z muzyką),
- tworzenie muzyki (swobodna ekspresja i muzyczna improwizacja),
- percepcja muzyki (poznawanie dzieł muzycznych, historia muzyki, wiedza o sztuce i kulturze muzycznej),
- wiadomości teoretyczne (zasady muzyki, elementy harmonii, pismo muzyczne, akustyka).

Ta wielość form, a także model działania ma zapewnić dzieciom i młodzieży możliwie pełny rozwój muzykalności, zwłaszcza w odniesieniu do dzieci przedszkolnych i uczniów klas niższych szkoły podstawowej. Aby sprostać temu szerokiemu zakresowi programu, nauczyciel powinien mieć pełną świadomość

⁴ *Dziecko w świecie sztuki*. Red. B. Dymara. Kraków 1996; *Dziecko w świecie muzyki*. Red. B. Dymara. Kraków 2000.

wychowawczych funkcji muzyki oraz dysponować ogromną rzetelną wiedzą i umiejętnościami. Nie wystarczy tylko jego praca na lekcjach, oczekuje się, że będzie on organizatorem życia muzycznego wychowanków we współpracy z różnymi instytucjami”⁵.

Czy jednak nauczyciele czują się przygotowani do realizacji wskazanych treści? Niestety, praktyka pokazuje, że w większości przedszkoli i szkół dzieci nie rozwijają na miarę swoich możliwości własnych uzdolnień muzycznych. Wielu nauczycielkom brakuje odpowiedniego przygotowania muzycznego, zwłaszcza umiejętności praktycznych i wiedzy muzycznej. Potwierdzają ten stan badania prowadzone wśród nauczycieli przedszkoli przez Monikę Just. Wykazała ona, że „większość ocenia swoje przygotowanie jako niepełne, dostrzegając konieczność dalszego doksztalcania”⁶. Wśród trudności w rozwijaniu wrażliwości artystycznej dziecka badane wskazują m.in. brak wiary we własne możliwości (31%), a więc nie czują się odpowiednio przygotowane, by wprowadzać dziecko w świat dźwięków. Znajduje to odzwierciedlenie w źródłach inspiracji, jakie wybierają badane do kształtowania wrażliwości artystycznej dzieci. Są to najczęściej wiersze, opowiadania, bajki (56%) oraz przyroda (50%), natomiast muzyka jako źródło wykorzystywana jest jedynie przez 39% badanych. Zatem konieczne jest dla nich (tych, które dostrzegają w tej kwestii niedosyt i czują potrzebę edukacji artystycznej dzieci) ciągłe doskonalenie się i uzupełnianie kwalifikacji do prowadzenia zajęć artystycznych, co czynią głównie poprzez uczestnictwo w warsztatach i kursach kwalifikacyjnych⁷.

Także Marek Biliński wykazał w swych badaniach, że 40—60% badanych nauczycieli nie zna notacji muzycznej, nie potrafi dokonać analizy piosenki dziecięcej pod względem muzycznym (tonacja, charakter, metrum, artykulacja itp.), wiele też nie potrafi prawidłowo rozpoznać utworów słynnych kompozytorów. Ich wiedza z zakresu historii muzyki i kultury muzycznej jest fragmentaryczna i znikoma. W zakresie umiejętności takich jak gra na flecie, fortepianie lub instrumentach klawiszowych, tańca i rytmiki, ogromna większość studentów (podyplomowych) nie potrafi swobodnie posługiwać się instrumentami w trakcie zajęć muzycznych (60—70%). Natomiast same nauczycielki w trakcie nauki piosenki korzystają z pomocy kaset z nagraniem piosenek lub z podkładami muzycznymi. Bardzo duża grupa (45%) ma ogromne problemy z praktyczną realizacją rozmaitych rytmów potrzebnych do akompaniowania na instrumentach perkusyjnych. Nawet najprostsze ostinata rytmiczne są dla około 30% trudne do prawidłowego zagrania. W zakresie tańca i rytmiki większość (60%) nie potrafi przejść prostych rytmów w metrum $\frac{2}{4}$ i $\frac{3}{4}$ z jednoczesnym taktowaniem.

⁵ M. Biliński: *Kompetencje muzyczne nauczycieli wychowania przedszkolnego*. W: *Nauczyciel w edukacji przedszkolnej*. Red. E. Smałk. Opole 2006, s. 100.

⁶ M. Just: *Kompetencje nauczycieli w zakresie kształcenia artystycznego dzieci w wieku przedszkolnym*. W: *Nauczyciel w edukacji przedszkolnej*. Red. E. Smałk. Opole 2006, s. 88.

⁷ Ibidem, s. 90—93.

Niewielu również nauczycieli potrafi dopasować właściwie układ taneczny do piosenki czy melodii, mając na względzie dobór figur tanecznych do budowy okresowej utworu⁸.

W mojej pracy ze studentami obserwuję także braki w podstawowym wykształceniu muzycznym oraz niechęć studentów do jakiegokolwiek działalności muzycznej, nawet śpiewu! Nie potrafią oni zaplanować zajęć muzycznych, a tym bardziej stymulować zainteresowania muzyczne dzieci, bo sami ich nie mają. Dominują stereotypy i wiedza powierzchowna. Trudno więc spodziewać się znaczących zmian w organizowaniu wychowania muzycznego w przedszkolach i szkołach podstawowych, które też mają swoje ograniczenia, takie jak:

1. Trudności z szerokim wprowadzaniem nowych koncepcji kształcenia muzycznego, które odpowiadałoby potrzebom dzieci i młodzieży i współczesnej kulturze.

2. Małe możliwości przekazywania muzyki w sposób atrakcyjny z powodu braku bazy dydaktycznej, instrumentów, filmów, płytotek, dobrego sprzętu audiowizualnego, pracowni itp.

3. Brak nauczycieli muzyków odznaczających się niezbędnymi cechami osobowościowymi i zawodowymi.

4. Brak powszechnej świadomości całego środowiska pedagogicznego, co do kształtująco-wychowawczych możliwości przedmiotu muzyka i marginesowe jego traktowanie w życiu przedszkola.

Istotne jest więc budowanie polskiej koncepcji wychowania muzycznego, w której ważnym ogniwem staje się osobowość nauczyciela⁹.

O potrzebie przygotowania zawodowego nauczycieli w zakresie edukacji muzycznej

Wobec ogromnych braków w wykształceniu muzycznym nauczycieli przedszkoli i klas młodszych szkół podstawowych należy bardziej zadbać o właściwe przygotowanie muzyczne kandydatów na nauczycieli w trakcie studiów. Bo wiem „to, w jaki sposób przebiegać będzie rozwój artystyczny małego dziecka, zależy od systemu, od wyposażenia placówek w odpowiednie pomoce, środki, od programów kształcenia, ale w największej mierze zależy od nauczyciela. Jego zaangażowanie w percepcję sztuki i jej umiłowanie, stosunek do dzieci, a także wysoki stopień kompetencji pedagogicznych i artystycznych — wszystko to z pewnością będzie wspierać rozwój wrażliwości artystycznej (estetycznej)

⁸ M. Biliński: *Kompetencje muzyczne nauczycieli...*, s. 102—103.

⁹ Por. *ibidem*, s. 98.

dziecka. **Można stwierdzić, że kompetentny nauczyciel to ten, który ma świadomość wartości, jakie tkwią w sztuce i w samych dzieciach — odbiorcach sztuki**¹⁰.

Na kompetencje nauczyciela w zakresie edukacji artystycznej, zdaniem M. Just, składają się:

- podstawowe zdolności muzyczne (słuch wysokościowy, analityczny, pamięć muzyczna, poczucie rytmu);
- umiejętności muzyczne (operowanie własnym głosem i gra na instrumencie, znajomość nut);
- umiejętności metodyczne (umiejętność wprowadzania różnych form aktywności muzycznej, tanecznej [...], znajomość koncepcji wychowania artystycznego, wychowania przez sztukę, umiejętność planowania koncepcji kształcenia);
- wiedza o rozwoju artystycznym dziecka i jego uwarunkowaniach;
- umiejętność diagnozowania poziomu zdolności i osiągnięć dziecka;
- umiejętność i gotowość do pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach ekspresji;
- posługiwanie się środkami do rejestrowania, prezentowania i tworzenia sztuki dziecięcej;
- zainteresowanie sztuką muzyczną [...]”¹¹.

Kompetencje te okażą się jednak przydatne takiemu nauczycielowi, który będzie przede wszystkim otwarty na dziecko i jego indywidualność, a więc nie będzie swej wiedzy i umiejętności przesadnie narzucał dzieciom, ale umiejętnie je stymulował, podążając zawsze za potrzebami, możliwościami i zainteresowaniami każdego dziecka z osobna, a nie tylko grupy czy klasy.

„W wykształceniu muzycznym nauczyciela przedszkola muszą być uwzględnione trzy zakresy obejmujące:

- 1) ogólną kulturę intelektualną, która pozwoli mu na myślenie otwarte, rozumienie procesów społecznych, roli edukacji, roli sztuki w życiu społeczeństwa oraz umożliwi nadążanie za coraz szybszymi zmianami cywilizacyjnymi;
- 2) rozbudowę wiedzy pedagogicznej, w wyniku czego powinno nastąpić zrozumienie roli i znaczenia celów kształcenia i wychowania w warunkach współczesnej kultury i przemian cywilizacyjnych;
- 3) specjalizację przedmiotową w zakresie różnych sfer wyobraźni, umiejętności i wiedzy”¹².

Podstawą przygotowania odpowiednich nauczycieli małego dziecka jest nie tylko właściwy program studiów, choć to niezwykle ważne, ale odpowiedni dobór kandydatów na studia w zakresie edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego. Zatem kształtując nauczyciela, a także wychowawcę muzyczne-

¹⁰ M. J u s t: *Kompetencje nauczycieli...*, s. 93.

¹¹ *Ibidem*, s. 93—94.

¹² *Ibidem*, s. 101.

go małego dziecka, nie należy zapominać o niezbędnych cechach jego osobowości, do których zaliczyć należy:

- „kulturę osobistą,
- wrażliwość artystyczną,
- wysoki stopień uspołecznienia,
- umiejętność nawiązywania z uczniami bezpośrednich kontaktów poza sferą oficjalnych wymogów i ocen,
- ambicję stałego rozwoju artystycznego i pedagogicznego,
- cierpliwość, która pozwala nieraz bardzo długo czekać na dowody muzycznego i estetycznego rozwoju wychowanków”¹³.

Do wymienionych cech zaliczyłabym także życzliwość i otwartość w nawiązywaniu z dzieckiem kontaktu werbalnego i niewerbalnego oraz zrozumienie natury dziecka.

Muszą to być także osoby wykazujące podstawowe zdolności muzyczne, jak: słuch i poczucie rytmu, posiadające umiejętności muzyczne, jak umiejętność śpiewu, gry na instrumencie i znajomość notacji muzycznej.

Dopiero, opierając się na wymienionych cechach i zdolnościach, można kształtować kandydatów na nauczycieli małego dziecka w trakcie studiów, przekazując im nie tylko szeroką wiedzę teoretyczną i metodyczną, ale kształtując ich ogólną kulturę muzyczną i znajomość dziecka z wyczuleniem na umiejętność podążania za nim (doskonalenie kompetencji komunikacyjnej) i wyczuwania jego potrzeb, a dopiero potem kształtowania wrażliwości muzycznej dziecka oraz przyszłych odbiorców, a może i twórców muzyki. Pomóc w tym mogą odpowiednio zorganizowane praktyki studenckie, których liczbę godzin należałoby znacząco zwiększyć. W trakcie praktyk powinno się umożliwić studentom obserwowanie dobrych wzorów pracy nauczycieli oraz samodzielne prowadzenie zajęć muzycznych nie tylko incydentalnie, ale w większym wymiarze godzin po to, by mogli oni kształtować swe umiejętności edukacji muzycznej we wszystkich grupach wiekowych przedszkola i klas I—III.

Nie zastąpi tego przygotowania żadne późniejsze doskonalenie zawodowe, jeśli nie zrobi tego uczelnia z odpowiednio dobranymi kandydatami do zawodu, na podstawie dobrych programów kształcenia i intensywnej praktyki. Nie można bowiem rozwijać w dzieciach tylko jednej półkuli mózgu (badania wskazują na kształtowanie głównie lewej z pominięciem prawej, kreatywnej i artystycznej), jak nie można rozwijać jednego skrzydła. By móc latać (radzić sobie ze sobą i światem, poznawać go i kształtować), potrzebne jest, zdaniem B. Dymary, czerpanie wiedzy z trzech źródeł: nauki, sztuki i doświadczenia, a więc kształtowanie człowieka trójskrzydłego¹⁴. Dlatego o wykształcenie takich właśnie nauczycieli powinniśmy zadbać na naszych uczelniach.

¹³ M. Biliński: *Kompetencje muzyczne nauczycieli...*, s. 100.

¹⁴ B. Dymara: *O człowieku trójskrzydłym*. W: *Dziecko w świecie sztuki...*, s. 15—35.

Przyszłość świata leży w rękach dzieci, zatem nie mogą ich przygotowywać do przyszłego życia niestarannie dobrani i niestarannie przygotowani nauczyciele, często z przypadku, a jednostki odpowiednio wyselekcjonowane i doskonale do zawodu przygotowane pod każdym względem, także — edukacji artystycznej.

Lidia Wollman

**The early childhood music
and teacher professional preparation**

S u m m a r y

The author presents the importance of music in life of the small child and bases of developing the musical interests in a family, kindergarten and school. The paper depicts the implementation of musical education by the kindergarten and primary school teachers, who are not well prepared to develop sufficiently the musical interests and skills of their learners. Then, the author presents the scope of knowledge, skills and competence that should be developed during in-service teacher education for the primary schools. However, the focus is on the proper selection of students that want to be teachers in the future, defining requirements for this profession.

Lidia Wollman

**La musique de la petite enfance
et la préparation professionnelle du pédagogue**

R é s u m é

Dans son article l'auteur présente la signification de la musique dans la vie d'un petit enfant et les fondements de la formation des intérêts musicaux de l'enfant en famille, à l'école maternelle et primaire. Elle expose l'état de la réalisation de l'éducation musicale par les pédagogues des maternelles et des premières classes des écoles primaires qui, sans préparation antérieure, ne peuvent pas développer suffisamment des intérêts et des talents musicaux de leurs élèves. C'est pourquoi l'auteur propose l'acquis du savoir, des connaissances et des compétences dont devraient disposer de futurs enseignants des écoles primaires. Elle souligne avant tout la nécessité de sélection des candidats pour la profession de l'enseignant, en précisant des exigences pour ce métier.